

головних компонентів: моделі (опис границь дії, наближеність її до дійсності) та безпосереднього самого процесу проведення [1,4].

Таке заняття складається з 4 фаз. Вони є наступними:

1. Фаза підготовки — на цій фазі здійснюється знайомство з вихідною ситуацією, правила дій, розподіл ролей і ситуацій;
2. Фаза вияснення додаткових питань;
3. Проведення самого нестандартного уроку;
4. Фаза підведення підсумків, тобто фаза рефлексії [2].

Для активізації пізнавальної діяльності учнів при вивченні теми «Черви» в шкільному курсі біології, нами розроблений методичний комплекс, що включає розробки уроку-семінару та уроку-круглого столу. Використання таких нетрадиційних інтерактивних форм вивчення червів сприятиме формуванню активної позиції учнів у обговоренні питань з теми, самостійності та активності у підготовці до уроку, цілісного природничо-наукового світогляду, вмінню формувати та висловлювати власні думки, виховувати культуру спілкування.

Отже, вважаємо, що одним із шляхів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів під час вивчення теми «Черви» в шкільному курсі біології є використання нетрадиційних уроків, а саме уроку-семінару та уроку-круглого столу.

Література

1. Роман Л.В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу / Л.В. Роман. — К.: Наука, 2011. — 162 с.
2. Комиссаров Б.Д. Методологические проблемы школьного биологического образования / Б. Д. Комиссаров. — М.: Просвещение, 1991. — 160 с.
3. Кузнецова В.І. Методика викладання біології. Нестандартні форми проведення занять з біології в 6-10 класах / [Кузнецова В. І., Семененко О. П., Упатова І. П., Чурилова А.І.] — Харків: Скорпіон, 2002. — 152 с.
4. Богданова О.К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі / О.К. Богданова. — Харків: Видавнича група «Основа», 2003. — 80 с.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

*Карбованець О.І., Куруц Н.В., Демчинська М.І.
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»*

Відповідно до реалій сьогодення, суспільство висуває соціальний запит щодо виховання творчої, екологічно грамотної особистості, здатної самостійно мислити, приймати нестандартні рішення, пізнавати світ і створювати нове. В зв'язку з цим так важливо підвищити рівень екологічного навчання і виховання на практиці. У загальнотеоретичному плані, накопичено значний матеріал стосовно екологічної освіти і виховання (В.Бровдій, Г.Білявський, В.Вербицький, Б.Всесвятський, Н.Грицай, М.Дробноход, А.Захлебний, І.Зверев, Б.Комісаров, Г.Пустовіт, С.Совгіра, А.Степанюк, І.Суравегіна, Б.Комісаров, Д.Трайтак та ін.). Однак, питання шляхів оптимізації практичного екологічного виховання, яке було б адаптовано до кожної специфічної території, проведено недостатньо.

Ефективне засвоєння екологічних знань і залучення дітей до конкретної природоохоронної діяльності можливе лише за умови виховання у природі (і засобами природи) за практичними екологічними програмами саме через

систему корисних справ і акцій, проведених у вигляді ігор (на природі, визначеній місцевості), творчих майстерень, конференцій, консилиумів, організації роботи природоохоронних об'єднань, загонів та їх участі у проведенні наукових природоохоронних досліджень.

Ігри в сучасній педагогіці розглядаються як особливі елементи в системі активних методів навчання [7]. Про гру як засіб виховання, писали чимало великих педагогів, зокрема — К.Д.Ушинський, А.С.Макаренко. У грі розкриваються такі важливі якості як: ініціативність, кмітливість, відповідальність. Центральним стрижнем у грі виступає моральна позиція особи, взаємостосунки між дітьми, їх гуманне, турботливе ставлення один до одного та до природного середовища. Колективний характер ігор, їх проблематика обговорюваних питань, дають змогу спрямувати увагу дітей на пошук шляхів можливого вирішення питань з охорони природи [1]. Ігри можуть бути використані: в позакласній роботі з біології; для групової роботи в таборах відпочинку; під час проведення екскурсій на визначеній місцевості, на природі; в еколого-натуралістичних, туристичних центрах, пропагуючи при цьому ідею життя людини у гармонії з навколишнім середовищем. Ігри проведені на природі, сприяють розвитку екологічної свідомості, а ігри на екологічну тематику — стимулюють інтерес до проблеми навколишнього середовища. Прикладами ігор можуть бути: ігри для знайомства (швидка автобіографія, танок на колоді, ковдра); екологічні ігри на місцевості (короїди та феромони, екскурсія п'яти відчуттів, біомоніторинг води), в природі (річка, шум води, забруднення повітря, утворення смогу та його небезпечність) і так далі.

Сучасний рівень розвитку засобів впливу на довкілля вимагає від кожної людини уміння прогнозувати і запобігати можливим негативним наслідкам своєї діяльності. Вибір оптимальних варіантів взаємодії з природою потребує глибокого аналізу, а також творчого підходу до неї. В зв'язку з цим екологічне виховання не може обмежуватись визначеним взірцем. Обов'язково повинні бути використані різноманітні форми, методи і засоби, які сприяли б активізації творчої пізнавальної діяльності [4]. Саме в діяльності, екологічні знання застосовуються, узагальнюються, закріплюються, розвиваються, наповнюються новим змістом. Враховується старанність, працелюбність, бережне відношення до природи, а тому корисними в цьому плані є творчі майстерні. Творчі майстерні є особливо цінними в плані надбання практичних умінь й навичок, розвитку творчості та працелюбства, де можна зробити різні корисні речі, зокрема: виготовити шпаківні, синичники, дуплянки, пташині гнізда, заготувати корм для птахів, облаштувати штучні нерестилища для риб і т.д.[5]. У творчій майстерні можна переробити глину (створити герб, власний амулет, намисто, тощо); папір (виготовити за технологією пап'є-маше мисочки, муляжі овочів і фруктів, вазони, підставки для канцтоварів); регулярно і систематично опрацьовувати й творчо вдосконалювати свої задуми щодо природних матеріалів, зібраних на спеціально організованих прогулянках, екскурсіях до визначеної території та багато іншого.

Засвоєння екологічних знань не може обмежуватися рівнем застосування їх за взірцем. Повинно формуватись екологічне мислення та здібності людини будувати гармонійні відносини з природою [3]. Обов'язково має досягатись творчий рівень оволодіння знаннями, шляхом використання відповідного досвіду, використовуючи при цьому різноманітні форми, що допоможе оптимізувати процес екологічної освіти, розвинути уміння систематизувати знання, самостійно їх набувати, використовувати на практиці [2]. До таких форм відносяться конференції з охорони природи, екологічні консилиуми, природоохоронні об'єднання: загани зелених, блакитних патрулів, лісових дозорців, загонів боротьби з ерозією ґрунтів, сигнальних постів з виявлення шкідників сільськогосподарських рослин та зелених насаджень, а також створення екологічних стежок. Зелені патрулі є однією з форм організації різних

природоохоронних заходів (закладання парків, алей, квітників, охорони й приваблювання птахів). Вони також організують лекції, бесіди про охорону природи, проводять навчання, формують активну життєву позицію, нетерпимість до проявів бездушного ставлення до природи. Блакитні патрулі проводять роботу з охорони риби. До того ж, члени блакитних патрулів спостерігають за розвитком мальків, проводять їх вивчення, стежать за чистотою водойм. Щодо загонів лісових дозорців, то вони організують роботу в таборах тих місцевостей, де є лісові масиви та зелені насадження. Для цього вони мають добре знати урочища лісу, вміти орієнтуватися в ньому у різні пори року. Загони із боротьби з ерозією ґрунтів, повинні виявляти землі, які зазнають дії ерозії, намічати заходи, спрямовані на припинення та попередження її розвитку. Ефективною формою заклику всіх до активного захисту навколишнього середовища, дотримання правил поведінки під час перебування на природі є екологічні стежки, прокладаючи які, складаються картосхеми, де фіксуються цікаві природні об'єкти (мікрозаказник комах, містечко для пернатих, де вивішуються штучні гнізда та годівниці), встановлюються щити, знаки, вказівники, обладнуються оглядові точки, тобто розробляється паспорт екологічної стежки. Вибираючи маршрут, охоплюються не тільки унікальні місця, але й типові об'єкти місцевої природи (різноманітні види рослинних угруповань, водойм, характерні форми рельєфу і т.д.) проходячи якими, проводиться відповідне практичне екологічне навчання і виховання. Важливою складовою практичного екологічного навчання і виховання є проведення наукових досліджень для природоохоронних організацій, орієнтовна тематика яких може включати: виявлення і охорона пам'яток природи, спостереження за птахами біля гніздівель, спостереження за мурашником, визначення протиерозійних процесів, роль рослин у захисті ґрунтів від ерозій, облік і перспектива збору лікарських рослин, вплив догляду за молодим лісом, його складом і розвитком та ряд інших [6]. З метою екологічного виховання молоді, поряд з традиційними заняттями, ефективними формами є власна праця на навчально-дослідній земельній ділянці, в кутку живої природи з рослинами, тваринами, догляд за природними об'єктами — парками, скверами, квітниками відповідних територій, які підвищують дієвість екологічного виховання, сприяють перетворенню знань в екологічні переконання.

Таким чином, шляхи оптимізації практичного екологічного виховання, максимально адаптовані до специфічних територій, містять систему реальних заходів, справ та акцій екологічної освіти й виховання, практичної діяльності. Всебічне оволодіння екологічними знаннями можливе шляхом використання комплексу форм, методів і засобів, які покликані сприяти активізації творчої пізнавальної діяльності особистості.

Література

1. Альба Г. Еколого-натуралістичні ігри / Г.Альба. — Тернопіль, 2005. — 48 с.
2. Бровдій В.М. та ін. Екологічна освіта і виховання: досвід та перспективи / Мат. Всеукр. наук.- практ конф // К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2001. — 248 с.
3. Дробноход М.І. та ін. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою: [Колективна монографія] / М.І.Дробноход, Ф.В.Вольвах, С.І.Іващенко. — К.: МАУП, 2000. — 76 с.
4. Загальна методика навчання біології: навч. посіб. / [Мороз І.В., Степанюк А.В., Гончар О.Д. та ін.]; за ред. І.В.Мороза. — К.: Либідь, 2006. — 592 с
5. Манорик Л. Довідник юнната / Л.Манорик, С.Клименко. — Хмельницький: Поділля, 1995. — 112 с.
6. Методичні рекомендації з питань екологічного виховання учнів / [Б.Р.Пилявський, В.М.Черняк,Т.Б.Трофимьяк та ін.] — Тернопіль, 1990. — 42 с.

7. Скаткин М.Н. Методы обучения / М.Н.Скаткин. — М.: Педагогика, 1965. — 813с. — (Пед. Энциклопедия; Т.2).

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ ТА ПРИРОДОЗНАВСТВА

Логвіна-Бик Т.А.

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Методика викладання біології — це галузь педагогічної науки, що сформувалась на основі педагогіки та біології і виділилась у окрему науку, яка розглядає раціональні способи і засоби керування процесом навчання і виховання, в результаті яких учні оволодівають свідомими і міцними знаннями, необхідними для освіченої людини взагалі, а також вмінням застосовувати ці знання на практиці, у праці.

Об'єктом вивчення методики викладання біології є закономірності системи процесу навчання і виховання засобами шкільного предмета біології у закладах освіти всіх типів.

Предметом є навчальна діяльність учнів і учителя та їхня взаємодія з метою засвоєння біологічних знань.

Наукове дослідження починається з постановки проблеми. Вона виникає там, де зібраного в науці матеріалу недостатньо для пояснення нових фактів, для визначення шляхів і методів пізнання. Поставивши проблему, вчений формулює завдання дослідження, розробляє план пошуку. Для реалізації програми необхідна попередня відповідь на це питання (припущення або гіпотеза). Для перевірки плануються різні методи (спостереження, експеримент), створюються теоретичні і фактичні моделі тощо. Експериментально підтверджена гіпотеза стає теорією — цілісною системою, «концентратом» наукового знання, яка розкриває суть процесів і явищ, дає можливість описувати, пояснювати, прогнозувати і застосовувати на практиці результати пізнання.

Методика, як й інші науки постійно розвивається, що зумовлено реформуванням суспільства і школи, зміни її загальної мети навчання і виховання, навчальних планів (кількості годин і предметів), навчальних програм (змісту предметів) тощо.

Методика викладання біології розвивається на основі основних закономірностей, які і відображають ті напрямки методики, над якими працюють учені. Це:

1. Синтез основ біологічної науки у структурі і змісті навчального предмету шкільної біології (розробка стандартів, концепцій біологічної освіти, нових програм, навчальних планів тощо).
2. Здобування учнями усвідомлених і міцних знань поступовим розвитком понять і умінь (впровадження нових технологій навчання).
3. Провідна роль змісту навчального матеріалу і відповідність йому форм і методів викладання (підготовка відповідного навчально-методичного забезпечення).
4. Взаємозв'язок усіх сторін виховання у процесі навчання біології.
5. Цілісність і система процесу викладання.

Оновлення змісту освіти є визначальною складовою реформування освіти в Україні і передбачає приведення його у відповідність з сучасними потребами особи і суспільства. Реформа школи зумовлена тим, що нам потрібні люди, які б володіли величезними потенціалами: зокрема біотехнології, біоніки, кібернетики, інформатики, техніки. З метою становлення економіки і